

KOMPLEKSNIJI PRISTUP BORBI PROTIV ZLOUPOTREBE OPOJNIH DROGA

Mr. sc. Sakib Kurtić

— *Bolest čini znanje bezvrijednim, umjetnost ništavnom, silu slabom, blagostanje beskorisnim, a rječitost nemoćnom.*¹

TEKST GOVORI O OKOLNOSTIMA KOJE SU, NAKON disolucije Jugoslavije devedesetih godina prošlog stoljeća i poratnog bosanskohercegovačkog perioda, uticale da dođe do pojave zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini. Eskalacijom ove opake bolesti mnogi mladi životi ili su ugroženi ili su već platili veliku cijenu, a neki od njih i najveću—smrću. U okviru šire društvene zajednice u Bosni i Hercegovini do sada je bilo vrlo malo pokušaja da se kompleksnije pristupi borbi protiv ovisnosti i zloupotrebe opojnih supstanci. Svijetao primjer, u tom pogledu, je osnivanje zavoda za borbu protiv bolesti ovisnosti, kao stručnih medicinskih ustanova. Konkretno, u Zeničko-dobojskom kantonu Zavod je profunkcionisao prije 6–7 godina i već bilježi zavidne rezultate (oko 500 registriranih ovisnika i koliko-toliko uredne medi-

1 Herofil, grč. liječnik i anatom u Aleksandriji. Došao do mnogih anatomske spoznaje secirajući strvine i ljudska trupla. Naglasio važnost mjerenja pulsa, uveo u terapiju mnoge lijekove. (*Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga*, „Pro leksis d.o.o.“, Večernji list dd, Zagreb, 2005. Knjiga VIII, str. 221.)

cinske tretmane sa metadonskom terapijom, detoksikacijom² kao prvom fazom liječenja ovisnika i dr.). Tekst naglašava i potrebu kompleksnijeg pristupa društvene zajednice borbi protiv zloupotrebe opojnih supstanci što podrazumijeva uključivanje relevantnih struktura društva: škola, medicinskih ustanova, centara za socijalni rad, pedagoško-psihološki rad i dr., što je višestruko korisnije od pasivnog posmatranja eskalacije ove pojave od koje nastaju nesagledive posljedice za društvenu zajednicu, porodicu, pojedinca (krijumčarenje, pljačke, nedozvoljena trgovina (ljudima), preprodaja, ubistva, zbrinjavanje u kazneno-popravne ustanove, sudski procesi i dr.). U ovom prilogu je naglašena i obaveza države, entiteta i Distrikta Brčko da, u duhu ustavima zagarantovanih ljudskih prava na zdravlje, život..., da bosanskohercegovačko društvo učini napore na angažiranju svih relevantnih subjekata u borbi protiv bolesti ovisnosti. Posebno su naglašene i obaveze država potpisnica Konvencije UN o zaštiti djece od nezakonite upotrebe narkotika i psihotropnih supstanci. *Ključne riječi: opojne supstance (droge), medicinski tretman ovisnika, zloupotreba opojnih droga, relevantne društveno-političke strukture, Ustavi, Konvencija*

Nijedna državna zajednica vrijeme tranzicije devedesetih godina nije platila toliku cijenu kao Bosna i Hercegovina. Ratna kataklizma iz vremena 1992.–1995. godine donijela je nezapamćena stradanja na bosanskohercegovačkom prostoru. Mnoga naselja i gradovi potpuno su razru-

2 Detoksikacija (lat.deod,toxumotrov) ..., prva faza liječenja ovisnika s ciljem da se alkohol ili droga ukloni iz tijela ili bar ublaži njihov učinak. (*Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga*, „Pro leksis d.o.o.“, Vječernji list dd, Zagreb, 2005. Knjiga V, str. 79.)

šeni, više stotina hiljada ljudskih stradanja, milijunska prognanost i raseljenost. I postdeytonski period, od potpisivanja mirovnog sporazuma ispunjen je mnogim poteškoćama. Danas je u Bosni i Hercegovini, kao i u mnogim državama šire evropske zajednice, prisutna velika ekonomska kriza. Za razliku od drugih državnih zajednica, u našoj državi vlada još i ustavna, a nadasve i politička kriza.

Normalno da ovakve životne tokove prate i druge nedaće. Prije svega, kriminal, korupcija, nedozvoljena trgovina (ljudima), pljačke itd. Tu je, svakako, u velikoj mjeri, prisutna i narkomanija sa zloupotrebama opojnih supstanci: krijumčarenjem, konzumiranjem. Mnogi mladi životi ili su ugroženi ili su platili veliku cijenu, i najskuplju–smrću. Ono što šira javnost spoznaje o narkomaniji kao bolesti novijeg doba putem medija–televizije, dnevnih listova i stručnih časopisa, simpozija i stručnih savjetovanja, intervju a predstavnika medicinskih i socijalnih ustanova, te izjava oboljelih, svodi se na mnoštvo pitanja sa malo konkretnih odgovora. Najčešće postavljena pitanja uglavnom se odnose na tretmane ovisnika i stepen njegove uspješnosti, a najmanje na ona pitanja koja bi tretirala planski, organizovaniji i odgovorniji pristup društvene zajednice prema ovoj bolesti i ljudima u tom okviru – onima koji imaju bolesnu želju za nečim što ugrožava njihove živote.

Tako se često susreću pitanja: Kako natjerati i motivisati nekoga da prestane uzimati supstance narkotika? Šta, ustvari, tretman čini djelotvornim? Zašto ovisnici ne mogu sami prestati uzimati nedozvoljene supstance? Koliko dugo osoba treba biti uključena u program tretmana? Kako

nekoj motivirati da prihvati tretman? Ako tretman nije djelotvoran, šta uraditi? Kako se mogu pronaći programi za tretman ovisnosti o alkoholu i drugim drogama? Kako tretman ovisnosti o drogama sprječava širenje drugih infektivnih oboljenja i dr?

Međutim, javnost je u znatnoj mjeri uskraćena za odgovore koji se odnose na sljedeća pitanja: U kojoj mjeri društveno-političke strukture i državni organi imaju saznanja o fenomenu ovisnosti od opojnih supstanci i u kojem stepenu su aktivni sudionici preventivnog djelovanja, kao i medicinsko-socijalnih tretmana, uključujući i tretman putem terapijskih zajednica? Razmatraju li državno-politički organi stručne analize o stepenu ugroženosti društva od narkomanije? Gdje je mjesto Bosne i Hercegovine u užem i širem okruženju /regionu/ u tom pogledu? Koliko škole, kao obrazovno-odgojne ustanove preventivno djeluju na suzbijanje ove pojave? Gdje je u svemu tome mjesto vjerskih zajednica i sl.?

Neki ozbiljno razmišljaju o tome vrijedi li uopće ulagati u tretmane ovisnosti o drogama? Pitaju se da li je isplativ tretman ovisnosti o supstancama droge, uspostavljajući relaciju: smanjivanje upotrebe droge i troškovi koji su uz to povezani u zdravstvenim i medicinskim službama, kazneno-popravnim zavodima i dr.

Tako se došlo do podataka da, naprimjer, prosječna cijena za jednu godinu neuropsihijatrijske terapije metadonom iznosi 4.700 \$ po pacijentu, dok jedna puna godina zatvaranja u kazneno-popravni zavod iznosi 18.400 \$ po osobi. U poređenju ovih nekompatibilnih pokazatelja, na bazi konzervativnih procjena, ekonomski analitičari došli su do podataka: svaki 1 \$ uložen u tretman ovisnosti uštedi državi

između 4 \$ i 7 \$ usljed smanjivanja kriminalnih radnji povezanih s drogom, troškovima pravosudnog sistema i krađa. Ako se uključi i ušteta u zdravstvenom sistemu, cjelokupna ušteta ima omjer 12 : 1.

Značajna korist po pojedinca i društvo ogleda se i u smanjivanju interpersonalnih konflikata, poboljšanju produktivnosti na radnom mjestu i smanjenju povreda, povezanih sa upotrebom droga i mnoge druge vrijednosti. Ovi podaci u dovoljnoj mjeri upućuju na potrebu planskog i odgovornijeg angažmana šire društvene zajednice na prevenciji bolesti narkomanije, tj. na sveobuhvatnom liječenju tretmanima koji omogućuju ovisnicima uključivanje u normalne tokove društvenog života.

Zato, bilo bi krajnje vrijeme da se u programima političkih partija i planskim zadacima državnih organa–izvršnih i zakonodavnih, na vidnim i prioritarnim mjestima nađu pitanja koja tretiraju koliko prevenciju, toliko i otklanjanje posljedica ove pojave. To bi, u izvedbenom smislu, podrazumijevalo donošenje akcionih planova/programa za nadzor nad opojnim drogama, sprečavanje i suzbijanje zloupotrebe opojnih droga. Ovim planovima obezbijedili bi se mehanizmi koordinacije organa vlasti /političke i državne/ sa socijalnim i medicinskim ustanovama, zavodima, organima sigurnosti, pravosuđa.

Da bi поближе upoznali fizionomiju bolesti ovisnosti o opojnim drogama, s jedne strane, te filozofiju ponašanja i određena stanja onih koji vrše zloupotrebu opojnih droga, s druge strane, ne bi bila na odmet i praksa da relevantni nosioci javnih dužnosti, povremeno u svoje kabinete prime vinovnike ovih pojava. Za pretpostaviti je da bi to bilo značajno za moralnu

i psihološku podršku pri njihovom liječenju i borbu za statusne društvene pozicije. Sastavni dio njihova liječenja je svakako i uposlenost u preduzećima i ustanovama, te bi i to bio dodatni motivacioni faktor u okviru kompleksnijeg tretmana. Nažalost, nerijetka je pojava smrtnosti onih ovisnika koji u svojim „bolesnim željama“ idu do dna, što se vrlo često završava smrtnošću. Na njihovim dženazama/sahranama osim bliže rodbine, komšija i prijatelja, te predstavnika ustanova čiji su štićenici bili, rijetko je susresti relevantne javne radnike različitih nivoa vlasti. Stigma³ koju su „nesretnici“ nosili sa sobom niti u bilo kojem slučaju ne bi trebalo da bude razlog takvom nehumanom odnosu.

Istina, ima i mnogih svijetlih primjera u okviru legalnih institucija i ustanova koji svojim angažmanom pružaju znatnu pomoć u suzbijanju i liječenju ove bolesti. Ovdje plediramo, svakako, na Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona koji je na ovom području i šire dao značajan doprinos na prevencijama, suzbijanju i liječenju bolesti ovisnosti od opojnih droga. Tu su, svakako, u izvjesnoj mjeri, i općinski centri za socijalnu zaštitu. Tako je, uz vjeru u Boga i pomoć ovog Zavoda, mnogim ovisnicima promijenjen život i sa stranputice krenuo u ispravnom smjeru.

3 Stigma (grč.) znak, žig; neki upadljiv znak na tijelu (deformacija, degeneracija) ili kakva druga zamjetljiva osobitost pojedinca, osnovna mana (npr. mucavost). Stigmom se nazivaju i znakovi (krvarenje rane) koji se pojavljuju kod vjerskih zanesenjaka kao znak Kristovih rana) *Stigmatizacija*, obilježava neke osobine u smislu njezina prepoznavanja i društvenog izopeća. (*Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga*, „Pro leksis d.o.o.“, Večernji list dd, Zagreb, 2007. Knjiga XVIII, str. 313.)

Treba istaći i značajnu pomoć pojedinih vjerskih ustanova koje kroz vjeru, učenje i rad dovode neke do izlječenja. Naravno, to zavisi od pojedinaca koji se liječe u takvim centrima. Tako izliječeni ovisnici rade, pišu knjige, bave se edukacijom.

Naglašavamo i to da Ustav Bosne i Hercegovine, Ustavi entiteta, ustavi kantona / županija i Statut Distrikta Brčko, pravo na zdravlje navode na listi osnovnih ljudskih prava, a Bosnu i Hercegovinu, oba entiteta i Distrikt Brčko obavezuju na osiguranje najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i temeljnih sloboda. Isto tako, pravo na život kao jedno od osnovnih prava koje proizlazi iz međunarodnih konvencija, inkorporirano u ove ustave, predstavlja pravo pojedinca, a posebno djece, omladine i porodice. Kako bi se to pravo ostvarilo, neophodno je da bosanskohercegovačko društvo, po prvi put, učini sistematičan napor i angažira sve relevantne subjekte u društvu.

I Konvencija UN o pravima djeteta obavezuje države potpisnice da djeci obezbijede zaštitu i brigu koja je neophodna za njihovu dobrobit, uzimajući u obzir pravo i obaveze njihovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dijete i u tom cilju da preduzmu sve odgovarajuće zakonodavne i administrativne mjere. Obaveza država potpisnica se odnosi na preduzimanje svih odgovarajućih mjera, uključujući pravne, administrativne, socijalne i obrazovne da zaštite djecu od nezakonite upotrebe narkotika i psihotropnih supstanci kako je definirano odgovarajućim međunarodnim ugovorima i da spriječe korištenje djece u nezakonitoj proizvodnji i trgovini tim supstancama.

Bosna i Hercegovina je poslije ratnog perioda 1992.–1995., postala tranzitna zemlja za razne vrste droga. I ne samo to, već se na području BiH uzgajaju pojedine vrste droga u tolikom obimu da se radi, zapravo, o plantažama. Stoga su nastali i ogromni problemi bolesti ovisnosti na njenom cijelom teritoriju. Problemi nisu samo problemi pojedinca, već šire društvene zajednice.

Dosadašnja iskustva su pokazala da je potrebno imati organiziraniji i kompleksniji pristup na preventivnom djelovanju protiv bolesti ovisnosti, kako na širem tako i na lokalnim nivoima. Organizirani pristup treba zasnivati i realizovati uključivanjem i angažiranjem stručnih, vaspitno-obrazovnih institucija, političkih i državnih struktura: škola, zdravstvenih ustanova, zavoda, centara za socijalni rad, pedagoški kadar, psihologe i dr. Putem političkih organizacija uključiti omladinu, organizirati tematske konferencije na kojima voditi rasprave o problemima bolesti ovisnosti i mjerama njenog suzbijanja. U sve aktivnosti preventivnog djelovanja treba više uključivati i medije raznovrsnog oblika: TV, izdavanje biltena, plakata, letaka, sa sadržajima koji ukazuju na opasnosti od bolesti ovisnosti.

Osnivanje zavoda za borbu protiv bolesti ovisnosti (po kantonima /županijama, Federaciji BiH) pokazalo se, bar donekle plodotvornim i korisnim, iako ove ustanove imaju više karakter liječenja, a u manjem obimu karakter preventivnog djelovanja.

Na nivou lokalne zajednice, na zakonodavnim i izvršnim organima vlasti, treba imati informacije o stepenu ugroženosti od bolesti opojnih droga sa analitičkim poka-

zateljima i prijedlogom mjera za prevazilaženje postojećeg stanja.

I uposlenost rehabilitiranih korisnika opojnih supstanci, je sastavni vid liječenja ili doizlječenja. U okviru lokalne zajednice, u programima zapošljavanja, onima koji su završili stručnemedicinske tretmane u terapijskim zajednicama, poslije njihovog liječenja, rehabilitacije i resocijalizacije, dati prednost u zapošljavanju, u skladu sa stručnim i intelektualnim sposobnostima i zanimanjima.

Ekonomski analitičari su došli do podataka da ulaganje u tretmane ovisnosti o drogama stručnim medicinskim pristupom, ima omjer 12 : 1, kao posljedica smanjenja kriminalnih radnji, povezanih sa drogom, troškovima pravosudnog sistema i krađa i dr.

Udruženja za suzbijanje zloupotrebe droga mogu imati višestruku ulogu i značajan doprinos na preventivnom djelovanju. Njihovim osnivanjem, počevši od osnivanja ureda na nivou vlada (u državi, entitetima, kantonima), te udruženja u lokalnim zajednicama, obezbijediti organiziraniji i kompleksniji pristup liječenju i podići na kvalitetno viši nivo.

LITERATURA:

1. Muhamed Dervišbegović, Socijalni rad i socijalna zaštita, Sarajevo, 1993.
2. Slavko Sakoman, Obitelj i prevencija ovisnosti, SysPrint, Zagreb, 2002.
3. Mladen Signer, Ljiljana Mikšaj-Todorović, Delikvencija mladih, Nakladni zavod, „Globus“, Zagreb, 1993.
4. JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti, Zenica, O ovisnosti i HIV-u, Zenica, 2006.
5. Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, „Pro leksis d.o.o.“, Večernji list d.d. Zagreb, 2005–2007.

6. Bilten JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti. Zenica, Broj 8, Godina 5.
7. Internet
8. -<http://uredzadroge.hr/publikacije/publikacije-istraživanja/>
9. -<http://nijd.uredzadroge.hr/index-phr/hr/aktualno/>
10. -<http://moravek.org/ovisnosti/nbv-001.htm>

Summary

COMPLEX APPROACH TO FIGHT AGAINST DRUG ABUSE

After the period of war from 1992-1995, Bosnia and Herzegovina became country of transit for getting all kinds of drugs. However, some kinds of drugs are grown and in some areas the plantations were found. So the huge problem appeared and the number of drug addicts was bigger and bigger. Such problems are not only problems for the individual they are problems for the whole society.

Experiences we have had till now showed us that we must have more organized and more complex approach to preventive actions against drug abuse and drug addiction in local communities as much in the whole region. Organised approach should involve and activate educational institutions political and state structures such as schools, hospitals, Medical Centers, Social Work Centers, social workers, pedagogues and psychologists. Through the politics young people should be animated, workshops about this topic should be held and they should talk as much as possible about the problem of drug abuse and drug addiction and also they should know how to prevent that. In process of prevention different sort of medias should be involved: television, brochures with information about this issue, posters, and fliers

which will warn them about how dangerous drug addiction can be.

Establishing the Institute for the fight against drug addiction in cantons in Federation of Bosnia and Herzegovina have made certain success but they are mostly characterized as medical institutions where addicts can be healed but they are not institution which can do something to prevent this problem.

In local community level, legislative and executive power should have information about the level of threat of drugs abuse and they should have analytical indicators and suggestions for solving this problem.

Employment of treated drug addicts is very useful way of healing and getting back in the society. In local community former addicts who had the medical treatment and they had certain success after the rehabilitation should have priority in getting the job in accordance with their skills.

Economic analysts gave the information that investing in professional and appropriate medical treatments against drug abuse has the ratio 12:1 and it is the consequence of decreased number of criminal actions that are connected with drug abuse, thefts, and burglaries and also it can be the result of lower expenses in legal system.

Association which work on prevention of drug abuse can have multiple role and they can make remarkable contribution in prevention. More organized and more complex approach to treatment of drug addicts will reach the higher level by establishing governmental institutions and associations in local communities which will fight against this problem.